

تبیین راهبرد منطقه‌گرایی ایران بر پایه‌ی ژئواکونومیک تعاملی (مطالعه موردی: بندرانزلی و مناسبات ایران با اتحادیه اقتصادی

اوراسیا)

میلاذ امیری

کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

افشین متقی*

دانشیار گروه جغرافیای سیاسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

سید محمد تقی رئیس السادات

دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۰۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۴

چکیده

در قرن ۲۱ میلادی، با رشد صنعت و اقتصاد در سطح جهانی، کشورها به منظور افزایش سطح تعاملات و توسعه پایدار اقتصادی، به بحث‌های جهانی شدن و منطقه‌گرایی روی آورده‌اند. جمهوری اسلامی ایران نیز، به دلیل تحریم‌های گسترده ایالات متحده آمریکا و همچنین اپیدمی کرونا که موجب کاهش معاملات جهانی شده است، به دنبال افزایش همگرایی‌های منطقه‌ای بر پایه ژئواکونومی تعاملی است. در این راستا، منطقه اوراسیا به عنوان یک منطقه نسبتاً مستقل و با پتانسیل اقتصادی بالا، مورد توجه ویژه قرار گرفته است. این پژوهش با استفاده از روش‌های اسنادی و کتابخانه‌ای، شامل تحلیل مقالات علمی، داده‌های اینترنتی و اطلاعات سازمان‌های مختلف، به بررسی منطقه اوراسیا و اتحادیه اقتصادی اوراسیا به عنوان سازمانی فعال در این منطقه پرداخته است. همچنین، منطقه آزاد انزلی به عنوان یک منطقه اثرگذار در توسعه روابط با اوراسیا مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که منطقه اوراسیا دارای پتانسیل‌های اقتصادی بالایی است که می‌تواند به توسعه روابط اقتصادی ایران کمک کند. داده‌ها حاکی از آنند که افزایش تعاملات با این منطقه نه تنها به تقویت زیرساخت‌های اقتصادی ایران می‌انجامد، بلکه می‌تواند به همگرایی پایدار ایران در عرصه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی منجر شود. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان می‌دهد که افزایش تعاملات اقتصادی و همکاری‌های منطقه‌ای با اوراسیا می‌تواند به توسعه ژئواکونومیک ایران کمک شایانی کند. این همگرایی می‌تواند به ایجاد فرصت‌های جدید اقتصادی و بهبود وضعیت اقتصادی کشور کمک کند و در نهایت به توسعه پایدار ایران منجر شود.

کلیدواژگان: اوراسیا، ژئواکونومی، ایران، انزلی.

مقدمه

در دنیای امروز، منطقه گرایی به عنوان یکی از اصول بنیادین در روابط بین الملل، به ویژه در زمینه های اقتصادی و امنیتی، اهمیت فزاینده ای یافته است. جمهوری اسلامی ایران، به دلیل تحریم های یکجانبه و فشارهای بین المللی، با چالش های جدی در حوزه اقتصادی مواجه است. در این راستا، بررسی ظرفیت های ژئواکونومیک ایران و به ویژه بندر انزلی به عنوان یک نقطه کلیدی برای همگرایی با اتحادیه اقتصادی اوراسیا، می تواند راهکارهای جدیدی برای تقویت موقعیت اقتصادی کشور ارائه دهد. همچنین، با توجه به موقعیت جغرافیایی ایران و پتانسیل های موجود در زمینه های ترانزیت، انرژی و گردشگری، توجه به این منطقه به ویژه در زمینه همکاری های منطقه ای، می تواند به عنوان ابزاری مؤثر در افزایش تعاملات اقتصادی و بهبود وضعیت کشور عمل کند. ژئواکونومی مفهومی است که ورود موضوع اقتصاد را به صحنه اقتصاد جهانی به ویژه به لحاظ انگیزه اقتصادی تاکید می کند. بدین معنا که هر زمان رقابت میان میان قدرت ها در نظام جهانی بر موضوع اقتصاد و برداشتن مرزهای اقتصادی باشد صحبت از ژئواکونومی است (ویسی، ۱۳۸۷: ۲۹۸). و در اقتصاد امروزی منطقه گرایی در فرایند توسعه اقتصادی کشورها نقش مهمی را ایفا می کند. مکاتب توسعه، خصوصا اقتصاد دانان کینزی معتقداند که تجارت، موتور توسعه در جوامع امروزی است. تجارت بین الملل امکان بهره گیری از توانمندی های اقتصادی بالقوه را، با توجه به مزیت نسبی موجود و قابل خلق، به وجود می آورد و علائم روشنی را برای سرمایه گذاری در پروژه های سود آور و قابل رقابت در عرصه های جهانی پدیدار می سازد. اقتصاد منطقه ای به عنوان گامی در جهت اقتصاد جهانی می تواند با حذف موانع گمرکی در منطقه، دسترسی شرکت ها به بازارهای وسیع تر را عملی کند، موانع را از سر راه انتقال سرمایه و تکنولوژی در محدوده منطقه بردارد و در مجموع افق های گسترده تری را بگشاید (زین العابدین، ۱۳۹۶: ۳۵). منطقه اوراسیا از جمله کشورهای موفق در زمینه نفوذ اقتصادی به وسیله متغیرهای تاثیر گذار انرژی، ترانزیت، سرمایه گذاری کشور چین است به گونه ای که حوزه نفوذ ژئوپلیتیک در منطقه اوراسیا در سال های اخیر به شدت افزایش پیدا کرده است که می توان ادعان کرد کشور چین یکی از مهم ترین عوامل تاثیر گذار در ژئواکونومی منطقه آسیای مرکزی است. اوراسیا با این گستره جغرافیایی، ۷۵ درصد جمعیت جهان، ۶۰ درصد تولید ناخالص ملی و ۷۵ درصد منابع انرژی دنیا را در بر می گیرد. (امیراحمدیان، ۱۳۸۳: ۲۲) و نشان از جایگاه والا و پر اهمیت منطقه اوراسیا برای قدرت های بزرگ و قدرت های منطقه ای پیرامون منطقه اوراسیا بخصوص از زمان فروپاشی شوروی و خلاء قدرت برتر در این منطقه دارد. و قدرت ها برای افزایش نفوذ حوزه ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک در منطقه اوراسیای مرکزی به رقابت با یک دیگر پرداخته اند. کشور جمهوری اسلامی ایران که با خروج یک جانبه ی آمریکا از معاهده ی برجام و روند رو به گسترش اعمال تحریم ها علیه ایران، اقتصاد و درآمد نفتی ایران را با چالش بی سابقه ای مواجه کرد؛ به گونه ای که سیاست گذاری های فزاینده به منظور تقویت اقتصاد غیرنفتی بار دیگر به عنوان گزینه ی جدی و جایگزین برای کشور مطرح شد. مجموعه تلاش های سیاسی و اقتصادی برای رونق تولید به مذاکرات و بینش های منطقه گرایی انجامید که در چارچوب آن، شناسایی و هدف گذاری بازارهای فعال برای صادرات محصولات غیرنفتی از اهمیت فراوانی برخوردار شد (متقی، ۱۳۹۹).

در شرایط موجود که کشور جمهوری اسلامی ایران تحت شدیدترین تحریم های یکجانبه ایالات متحده آمریکا است توجه به مناطق پیرامونی از جایگاه ژئواکونومی در قالب پیمان های منطقه ای و منطقه گرایی در منطقه آسیای مرکزی

می‌تواند یکی از راه‌های برون‌رفت اهمیت به‌سزایی دارد. هدف اصلی این مقاله شناسایی ابعاد و ظرفیت منطقه‌گرایی ایران از منظر ژئواکونومی و کاوش فرصت‌های ژئواکونومیک و ژئوپولیتیکی ایران با کشورهای اتحادیه اقتصادی اوراسیا است. اهداف فرعی شامل بررسی جایگاه بندر انزلی در همگرایی با این اتحادیه، تأثیر همگرایی منطقه‌ای بر اقتصاد ایران و مطالعه ارتقاء جایگاه ژئوپولیتیکی ایران در مناطق پیرامونی مانند آسیای مرکزی، قفقاز و شرق اروپا می‌باشد.

این مقاله با هدف تبیین راهبرد منطقه‌گرایی ایران بر پایه ژئواکونومیک تعاملی، به بررسی اهمیت تعاملات اقتصادی با کشورهای اتحادیه اقتصادی اوراسیا می‌پردازد. ضرورت این تحقیق به‌ویژه در شرایط کنونی که ایران تحت تحریم‌های گسترده قرار دارد و نیاز به تقویت اقتصاد غیرنفتی و پیدا کردن بازارهای جدید برای صادرات محصولات غیرنفتی احساس می‌شود، دوچندان است. با بررسی ظرفیت‌های بندر انزلی و نقش آن در تسهیل روابط با کشورهای آسیای مرکزی، این مقاله به تحلیل ابعاد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی همگرایی ایران با اوراسیا می‌پردازد. بنابراین، نتایج این تحقیق می‌تواند به تصمیم‌گیران سیاسی و اقتصادی کشور در تدوین راهبردهای مؤثر در زمینه منطقه‌گرایی و افزایش تعاملات با کشورهای همسایه کمک شایانی کند. بندر انزلی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و استراتژیک‌ترین بنادر شمالی ایران، نقش حیاتی در توسعه مناسبات اقتصادی و تجاری کشور با اتحادیه اقتصادی اوراسیا ایفا می‌کند. این بندر با دسترسی به دریای خزر و مسیرهای ترانزیتی به کشورهای آسیای مرکزی، قفقاز و حتی روسیه، امکان تسهیل صادرات و واردات کالاها را فراهم می‌آورد و می‌تواند به‌عنوان یک پل ارتباطی میان ایران و بازارهای وسیع اوراسیا عمل کند.

مبانی نظری پژوهش

منطقه

منطقه، به‌صورت ترکیبی از نزدیکی جغرافیایی در درجه بالای تعاملات، چارچوب‌های نهادی و هویت‌های فرهنگی مشترک تعریف می‌شود. در این موارد، از نظر تجربی، باید بر میزان جریان‌ات تجاری، مختصات، ارزش‌ها، تجارب مشترک، تأکید کرد در هر صورت مناطق، پویایی خاص دارند بنابراین ضروری است که همکاری‌های منطقه‌ای را براساس رشد تعاملات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و نیز هویتی مورد توجه قرار دارد (قوم، ۱۳۸۹: ۵۵).

منطقه‌گرایی

مطالعات همگرایی منطقه‌ای تطبیقی در ۱۵ سال گذشته به‌شکل جدی از سرگرفته شده است. در اواخر دهه ۱۹۸۰ و اوایل دهه ۱۹۹۰ شاهد افزایش منطقه‌گرایی در سطح جهان بودهایم. سازمان‌های منطقه‌ای مانند آپک، و نفتا، مرکوسور هنگامی ایجاد شدند که اتحادیه اروپا، زیرساخت‌های نهادی خود را عمیق‌تر کرده و حوزه جغرافیایی خود را گسترش داده بود. بنابراین تشدید منطقه‌گرایی موجب ظهور موج دوم مطالعات تطبیقی شد (کوربان، ۲۰۱۱: ۱۴۳۹). در حالی که پژوهشگران در دهه ۱۹۶۰ بر درک زمینه‌های تسهیل‌کننده ایجاد و تثبیت نهادهای منطقه‌ای متمرکز شده بودند، منطقه‌گرایی جدید تمرکز زیادی بر دلایل و تأثیرات منطقه‌گرایی و در نظرگرفتن تنوع در ساختارهای نهادی مناطق داشته است. بسیاری از مطالعات جدید منطقه‌گرایی بر اقتصاد تمرکز دارند و برای تشخیص و درک منابع منطقه‌گرایی از نظریه‌های جدید تجاری استفاده می‌کنند. تأکید اصلی بر ارتباط منطقه‌ای شدن با فرایندهای جهانی شدن است. منطقه‌گرایی ممکن است از بالا یعنی از طریق تلاش

های سیاسی، توسط دولت ها در راستای ایجاد واحدهای منطقه ای یکپارچه کننده و تنظیم سیاست های مشترک صورت گرفته، یا آن که از پایین، یعنی از طریق سرمایه گذرای توسط شرکت های خصوصی و نیز جابه جا شدن شهروندان در میان واحدهای گوناگون منطقه، تحقق یابد (قوام، ۱۳۸۹: ۵۵).

جهانی شدن

جهانی شدن با یونیورسالیسم تفاوت قائل شویم. یونیورسالیسم به ارزشهایی معطوف است که انسان را در هر زمان و مکان فارغ از تعلقات فرهنگی چونان سوژه ها یا فاعلانی خود مختار در نظر می گیرند. اما جهانی شدن که متاخرتر و مادی تر از یونیورسالیسم است، ارزشهایی را در بر می گیرد که همه مردم جهان به آنها علاقمندند، به گونه ای که کل زمین را محیط مادی و افراد روی آن را شهروندان، مصرف کنندگان و تولید کنندگان جهان می دانند و خواهان اقدام جمعی برای حل مشکلات جهانی هستند. (حاجیان، ۱۳۸۸: ۴۷۲). از مفهوم جهانی شدن، تعاریف متعددی از سوی اندیشمندان، ارائه شده است ولی تاکنون تعریف جامع و فراگیر که در برگیرنده کلیه جوانب این پدیده باشد، ارائه نشده است. منطقه گرایی فرایندی اجتماعی و چندوجهی تلقی می شود که تشکیل دهنده بخشی از تحول ساختاری جهانی است.

جهانی شدن و منطقه گرایی نوین

در دوره پس از جنگ سرد، پدیده جهانی شدن نیز همگام با پدیده منطقه گرایی به یکی از موضوع های اصلی رشته های روابط بین الملل و مطالعات منطقه ای تبدیل شده است. اصطلاح جهانی شدن دربرگیرنده تمامی تغییرات و تحولات صورت گرفته در حوزه های مختلف سیاسی، اقتصادی، ایدئولوژیک، تکنولوژیک و فرهنگی در عرصه بین المللی است. تغییرهای حوزه اقتصادی شامل بین المللی شدن تولید، جریان فزاینده سرمایه، تحرک شرکت های فراملی و تعمیق وابستگی های متقابل اقتصادی است. وجوه اقتصادی جهانی شدن شامل بازسازی شیوه تولید، رسوخ صنایع مختلف به همه نقاط جهان، گسترش بازارهای مالی و جابجایی گسترده نیروی کار در سراسر جهان است. از سوی دیگر با گسترش پدیده جهانی شدن، موضوع هایی همچون آزادسازی تجارت و سرمایه گذاری، خصوصی سازی و کاهش کنترل حکومت ها بر حوزه اقتصادی هم بیشتر شده است (کاکوویچ، ۱۹۹۸).

تفاوت منطقه گرایی و همگرایی

همگرایی به سطح بالایی همکاری سیاسی گروهی از کشورها اطلاق می شود که الزاماً در یک منطقه جغرافیایی قرار ندارد ولی منطقه گرایی را بیشتر بعنوان عنصری میان دولت ها برای هماهنگ سازی فعالیت های اقتصادی - تجاری، تعریف می کنند. از سوی دیگر منطقه گرایی بعنوان یک مکانیسم بازدارنده منجر به ارائه راه حل های صلح آمیز برای بحرانهای موجود یا اجنماعی میان اعضاء شده و موجب تحکیم صلح منطقه ای می شود. یکی از مواردی که در ارتباط با منطقه گرایی باید توجه کرد، مفاهیم گروه بندی منطقه ای و همگرایی منطقه ای است. بی تردید گاه در فرهنگ سیاسی فارسی پیش می آید که دو اصطلاح یا دو مفهوم جدید گروه بندی منطقه ای و همگرایی منطقه ای برابر و یکی فرض می شود و این دو اصطلاح، بدون ضابطه خاصی به جای هم مورد استفاده قرار میگیرد. باید توجه شود که هریک از این دو اصطلاح گویای مفهوم ویژه ای است. درحالی که گروه بندی منطقه ای به معنی گردهم آمدن شماری از کشورها در مناطق گوناگون جهان برای ایجاد یک نظام ژئوپلیتیک منطقه ای است؛ همگرایی منطقه ای به معنی

درهم آمیزی اقتصادی، سیاسی و راهبردی کشورها در منطقه ویزهای برای پدید آوردن یک نظام منطقه ای یکپارچه است. به این ترتیب، منطقه گرایی در نظام شکل گیرنده ژئوپلیتیک جهانی سرآغاز قرن بیست و یکم، دوگونه است: همگرایی منطقه ای مانند اتحادیه اروپا و گروه بندی منطقه ای مانند آ.سه.آن و نفتا(مجتهدزاده، ۱۳۸۱).

ژئواکونومی

ایده اصلی ژئواکونومی و توجه به ابزارهای اقتصادی در امور نظامی و کشورداری از قدیم موردتوجه بوده است. بخصوص در استراتژی های قدیمی چینی برای پیروزی غیر نظامی؛ سون تسو می گوید: بهترین نوع برتری به زانو درآوردن ارتش دشمن بدون جنگ است. اگر بتوان منابع رقبا را کنترل کرد، او وادار به تسلیم در برابر شما خواهد شد(سولین، ۲۰۱۲). در ایران از گذشته اقتصاد و بازرگانی مورد توجه بوده است و خواجه نصیرالدین طوسی دانشمند ایرانی و وزیر هلاکوخان مغول در قرن هفتم هجری شمسی(قرن ۱۳ میلادی) در کتاب اخلاق ناصری که در باب اخلاق، اقتصاد و سیاست نوشته است، اصناف جامعه را همانند عناصر چهارگانه طبیعت یعنی آب، خاک، آتش و هوا (باد) به ۴ دسته تقسیم کرده و هر یک از این اصناف را با توجه به اهمیت شان به یکی از این عناصر چهارگانه طبیعت تشبیه کرده است. ایشان علما و اهل قلم را به آب، کشاورزان و دهقانان را به خاک، قوای مسلحه و ارتش را به آتش و اهمیت بازرگان و تجار را مانند اهمیت هوا (باد) در جامعه دانسته است که باید در ریه های اجتماع جاری شده و به آن حیات و زندگی بخشند(تاسی، ۱۹۸۱).

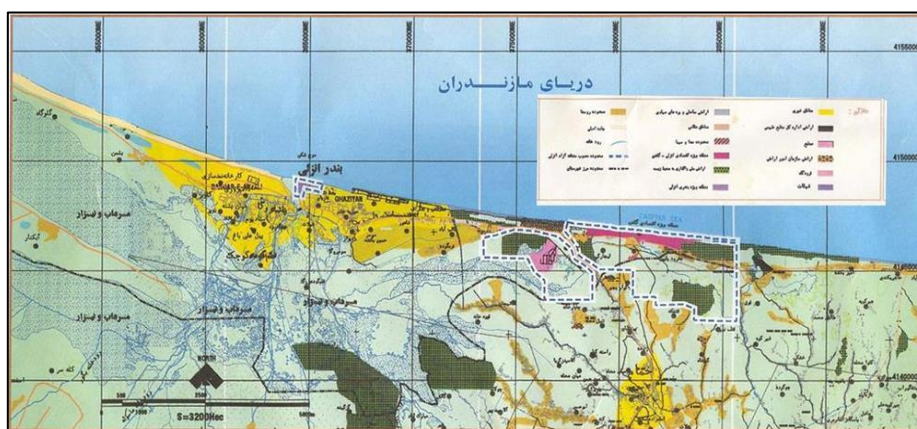
ریشه های فکری ژئواکونومی در اروپای قرن هفدهم و عمدتاً مرکانتی لیسم فرانسوی قرار دارد. مداخله نظامی در بازارها، منابع و شمش مورد نظر به یک کشور اجازه می دهد تا صادراتش بیشتر و وارداتش کمتر شود و خرید ارزان و فروش گران داشته باشد، چرا که استعمارگران و سوداگران اسلحه به دست داشتند و طرف مقابل را وادار به قبول خواسته خود می کردند (بارو، ۲۰۱۲). در اوایل قرن بیستم برخی معتقد بودند گسترش لیبرالیسم و تجارت موجب گسترش صلح می شود و لذا مروج تجارت بین ملت ها و کشورها بودند که نفس آن تجارت برای تجارت بود نه برای اهداف ژئوپلیتیک(کوپلند، ۱۹۹۹).

اهمیت منطقه آزاد انزلی

منطقه آزاد انزلی به عنوان یک منطقه ترازیتی از سوی کشور-های عضو صورت میگیرد و توانسته در ارز آوری و نیز دور زدن تحریم های یکجانبه ایالات متحده مثر ثمر باشد. افزایش همگرایی با اتحادیه اقتصادی اوراسیا و نیز عضو شدن در این اتحادیه می تواند برای جمهوری اسلامی ایران اثرات مفید اقتصادی و تفاهم نامه های گمرکی داشته باشد و به طور کلی اثرات تحریم در انزوای جمهوری اسلامی ایران را بکاهد و نیز در تمامی زمینه های دیگر مثل گردشگری، پزشکی، فرهنگی اثرات مثبتی داشته باشد. از سوی دیگر علاوه بر جمهوری اسلامی ایران که خواهان گسترش نفوذ خود و همگرایی با این منطقه است کشورهای عضو این منطقه نیز تمایل بسیار زیادی برای افزایش سطح همکاری با جمهوری اسلامی ایران دارند. کشورهای عضو این اتحادیه از طریق افزایش سطح همکاری در بست آوردن یک مسیر راحت و ازران برای رسیدن به آب های آزاد هستند و نیز توسعه صنعتی از طریق همکاری ها می باشند. از سال ۱۳۷۵ که محدوده ای از شهرستان انزلی به نام منطقه ویژه اقتصادی نامگذاری گردید، کمتر از یک دهه قبل، کوچک ترین منطقه آزاد تجاری - صنعتی ایران در حاشیه بزرگترین دریاچه جهان شکل گرفت و از آن پس، به

واسطه موقعیت فوق العاده ژئوپلیتیک این منطقه و قدرت اثرگذاری آن بر تحولات ملی و بین‌المللی، مساحت این منطقه طی ادوار گذشته دستخوش تغییرات متعددی گردید، بطوری که مساحت آن، که در زمان تأسیس حدود ۳۲۰۰ هکتار بود، در سال ۱۳۹۵ و بر اساس مصوبه هیات محترم دولت، به بیش از ۸۶۰۰ هکتار افزایش یافت و در ادامه، مجدداً بنا بر رای صادره دیوان عدالت اداری، عدد مساحت به ۲۴۰۰ هکتار کاهش یافت. در حال حاضر نیز پیشنهاد افزایش محدوده منطقه به میزان تقریبی ۱۰ هزار هکتار در دستور کار مجلس شورای اسلامی قرار دارد که در پی این افزایش محدوده، مناطقی مختلفی چون فرودگاه سردار جنگل و شهرک های صنعتی خمیران و صومعه سرا هم به محدوده این منطقه الحاق خواهند شد. در صورت عملی شدن این پیشنهاد، ظرفیتهای این منطقه در عرصه های تولید، صادرات و اشتغالزایی چندین برابر افزایش خواهد یافت.

شکل (۱) - نقشه منطقه آزاد انزلی

منبع: (منطقه آزاد انزلی)

علیرضا نوری، سال ۱۳۹۸ در فصلنامه مطالعات اوراسیای مرکزی در مقاله ای با عنوان ایران، روسیه و همگرایی اوراسیایی؛ منافع منطقه گرایی فعال به بررسی ابعاد و منافع مشترک ایران در همگرایی اوراسیایی در تعامل با روسیه است می پردازد و عنوان می دارد که با وجود تاکید های نظری به این موضوع تا کنون مورد توجه عملی قرار نگرفته است و نبود نگاه عینی به روند ها و منافع، شناخت ناکافی ظرفیت ها، نبود راهبرد کلان اوراسیایی، نگاه دنباله دار به روند ساز ها و روندی برساخته از دلایل عدم موفقیت در این حوزه است. و در این مقاله تاکید می شود که به جای تکیه بر روند ساز ها، راهبرد کلان در این زمینه نیازمند است و ظرفیت های این منطقه به درستی مورد مطالعه قرار گیرد.

جدول (۱) - وضعیت کلی بندر انزلی تا سال ۱۴۰۰

ردیف	عنوان	تعداد	ظرفیت	وسعت	توضیحات
۱	اسکله فعال	۳			براساس مصوبه هیأت وزیران ظرفیت ۲ میلیون تن برای راه اندازی بندر کاسپین در نظر گرفته شده است.

۲	پایانه صادراتی	-	-	-	پایانه ای برای صادرات در نظر گرفته نشده و عملاً از تمام ظرفیت های موجود حسب مورد استفاده می شود.
۳	بارانداز	۴	-	۹۵۰۰۰ مترمربع	
۴	انبار سرپوشیده	۱۶	-	۴۱۰۰۰ مترمربع	
۵	هانگارد	۰	۰	۰	با توجه به شرایط جوی، ساخت هانگارد خیلی کاربردی نمی باشد لذا استفاده از سوله های مسقف کاربردی تر می باشد.

منبع: (سازمان منطقه آزاد انزلی)

منطقه آزاد انزلی به عنوان کم وسعت ترین منطقه آزاد کشور، دارای ۱۷۰ واحد تولیدی، صنعتی، گردشگری، آموزشی و خدماتی است که ظرف سال های اخیر چندین واحد آن جزو واحدهای صادراتی نمونه استانی و کشوری انتخاب شده اند. در هیم راستا و در مسیر افزایش و تنوع بخشی به سبد صادراتی به کشورهای اوراسیا و روسیه، سومین شهرک صنعتی منطقه نیز وارد فاز عملیاتی خود شده است.

حمید رضا سرمست در سال ۱۳۹۸ از رشته ی جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی در رساله ای با عنوان ارائه الگوی منطقه‌گرایی ایران و آسیای مرکزی به اهمیت منطقه آسیای مرکزی در همسایگی با کشور ایران اشاره دارد و عنوان می دارد آسیای مرکزی پس از فروپاشی شوروی و تقسیم سرزمین های شوروی به کشورهای جدید دستخوش تغییرات زیادی شده است. نگارنده عنوان می دارد در همگرایی ایران و آسیای مرکزی فرصت ها و چالش هایی وجود دارد در اثر عوامل متعدد و بلعکس برای روابط کشور های آسیای مرکزی با کشور ایران و پژوهشگر در تلاش است این نقاط قوت و ضعف را آشکار کند و یک مدل و آگوی همگرایی برای روابط کشور ایران و کشور های آسیای مرکزی ترسیم کند.

زهرا پیشگاهی فرد، محمود واثق، محسن زمانی. سال ۱۳۹۹ در فصلنامه پژوهش های جغرافیای انسانی، مقاله ای با عنوان تبیین رهیافت های منطقه‌گرایی جمهوری اسلامی ایران با تاکید بر قفقاز و آسیای مرکزی اشاره به این مورد دارند که منطقه‌گرایی نقش بسیار مهمی در منافع ملی دارد و منطقه‌گرایی به عنوان یک استراتژی فعال در تعاملات فزاینده با جهان دارا است. و در ادامه پژوهش به این مورد اشاره می کنند که منطقه‌گرایی در خط مشی سیاسی ایران چه قبل، بعد از اسلام تا کنون به صورت جدی مورد توجه واقع نشده است و اکثراً مورد غفلت واقع شده است و این مقاله در تلاش است تا اهمیت منطقه‌گرایی را بازگو کند و از منطقه آسیای مرکزی و قفقاز به عنوان یک منطقه مهم در جهت همگرایی اکونومیکی اشاره دارد.

محمد علی جمالی پور سال ۱۳۹۵ در رشته علوم سیاسی دانشگاه تربیت مدرس، رساله‌ی بررسی ابعاد عضویت دائم جمهوری اسلامی ایران در سازمان همکاری‌های شانگهای بر اساس مدل سوات (SWOT) نگارش کرده است و در این رساله سازمان همکاری‌های شانگهای را تجربه‌نویسی از منطقه‌گرایی در فضای ژئوپلیتیک اوراسیا در دوران پس از جنگ سرد عنوان می‌کند. و تاثیر این سازمان را در منطقه غیر قابل کتمان می‌داند و به بررسی جایگاه و اهمیت استراتژیک ایران در منطقه اشاره می‌کند. نگارنده در این پژوهش فرصت‌ها و پیامدهای پیوستن کشور ایران به این سازمان بر اساس مدل SWOT بررسی می‌کند.

یوسف شاه محمدی در سال ۱۳۹۵ در رشته علوم سیاسی دانشگاه خوارزمی رساله‌ای با عنوان واکاوی مناسبات ایران و روسیه با توجه به عنصر برسازنده هویت جمهوری اسلامی ایران (۱۳۵۷-۱۳۸۴) نگارش کرده است. در این رساله به روابط پر حول و تغییر ایران و روسیه اشاره شده است. نگارنده در این پایان‌نامه ابراز می‌کند که روابط ایران با روسیه پس از انقلاب اسلامی با توجه به هویت خاص خود بیشتر شده است. و محور این پژوهش بررسی عوامل تاثیر گذار هویت جمهوری اسلامی ایران است و شناسایی عوامل تاثیر گذار، علت افزایش مناسبات در بازده زمانی سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۴ مشخص می‌کند.

فاطمه صالحی در سال ۱۳۹۴ از گروه علوم سیاسی گرایش روابط بین‌الملل دانشگاه گیلان در پایان‌نامه‌ای با عنوان جهانی شدن و منطقه‌گرایی با تاکید بر سیاست خارجی ایران عنوان می‌کند که این پژوهش واکاوی برخی از راهبردها و راهکارهایی است که جمهوری اسلامی ایران را در دستیابی به اهداف می‌پردازد. و این پرسش را در پژوهش مطرح می‌کند که مطلوب‌ترین شیوه‌های که جمهوری اسلامی ایران می‌تواند در عرصه سیاست خارجی، برای دستیابی به قدرت برتر و ارتقای جایگاهش در سطح منطقه و فرامنطقه در عصر جهانی شدن اتخاذ کند کدام است؟ و بیشتر به منطقه‌گرایی در چهارچوب عقلانیت در منطقه‌گرایی، چندجانبه‌گرایی، افزایش سطح همکاری با سازمان‌های منطقه‌ای و.. در این پژوهش اشاره می‌کند.

محسن شکری در سال ۱۳۹۲ از گروه علوم سیاسی - مطالعات منطقه‌ای - مطالعات خاورمیانه و شمال آفریقا دانشگاه شیراز در پایان‌نامه‌ای با عنوان امکان‌سنجی شکل‌گیری منطقه‌گرایی اقتصادی ناشی از فرآیند جهانی شدن اقتصاد در شورای همکاری خلیج فارس عنوان می‌کند که دوران جدیدی تحت عنوان «جهانی شدن» با ابعاد همچون اقتصادی، سیاسی و اجتماعی شکل گرفته است. جهانی شدن اقتصاد به عنوان یکی از بارزترین و مهم‌ترین ابعاد جهانی شدن مطرح می‌باشد. اشاره می‌کند که جهانی شدن اقتصاد می‌تواند کمک‌شایانی به پایان خودسری مناطق داشته باشد و یکی از این مناطق خودسر را منطقه خاورمیانه عنوان می‌کند. در این پژوهش بر نقش شورای همکاری خلیج فارس به عنوان ابزاری برای جهانی شدن اقتصاد این مناطق تاکید زیادی شده است.

روش پژوهش

در پژوهش حاضر از دو روش جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. روش اول کتابخانه‌به‌وسیله منابع مکتوب شامل کتب و مقالات مندرج در مجلات و استفاده از مقالاتی که در سایت‌های اینترنتی انتشار یافته استفاده شده است. و روش دوم بر اساس روش دلفی ۳۰ متغیر در ۴ بعد به عنوان عوامل مؤثر بر وضعیت آینده شناسایی شده است و سپس با استفاده از روش تحلیل اثرات متقابل توسط نرم‌افزار MICMAC جهت استخراج عوامل اصلی

تأثیرگذار بر وضعیت آینده محیط مورد مطالعه مورد تحلیل قرار گرفته است. قلمرو زمانی این پژوهش از سال ۲۰۰۰ به بعد می باشد و همچنین قلمرو مکانی شامل کشور های اتحادیه اقتصادی اوراسیا و کشور ایران است.

یافته های پژوهش

در این تحقیق، به بررسی آینده پژوهی بررسی منطقه گرایی ایران بر پایه ژئواکونومی تعاملی در اتحادیه اقتصادی اوراسیا به عنوان سازمان فعال در این منطقه و نیز بررسی منطقه آزاد انزلی به عنوان منطقه اثر گذار در توسعه روابط با این منطقه پرداخته ایم. طبق مطالعات و یافته ها بر اساس روش دلفی ۳۰ متغیر در ۴ بعد به عنوان عوامل مؤثر بر وضعیت آینده منطقه گرایی ایران بر پایه ژئواکونومیک تعاملی در منطقه اوراسیا شناسایی گردید و سپس با استفاده از روش تحلیل اثرات متقابل توسط نرم افزار MICMAC جهت استخراج عوامل اصلی تأثیرگذار بر وضعیت آینده محیط مورد مطالعه مورد تحلیل قرار گرفتند.

گام اول: شناسایی موضوع

در قرن ۲۱ و با رشد صنعت و اقتصاد، کشورها به سمت جهانی شدن و منطقه گرایی روی آورده اند. ایران به دلیل تحریم های ایالات متحده و اپیدمی کرونا از تعاملات جهانی دور مانده است. بنابراین، تلاش برای همگرایی منطقه ای بر پایه ژئواکونومی با توجه به موقعیت استراتژیک ایران و پتانسیل های آن در منطقه اوراسیا اهمیت دارد. بندر انزلی به عنوان یک بندر کلیدی در این راستا می تواند به تقویت روابط اقتصادی با کشورهای آسیای مرکزی و اتحادیه اقتصادی اوراسیا کمک کند.

گام دوم: شناسایی عوامل کلیدی

از طریق روش دلفی و بررسی نظرات کارشناسان، ۳۰ عامل در چهار بعد (جغرافیایی، اقتصادی، امنیتی، علمی - فرهنگی) شناسایی شد. این عوامل شامل موقعیت جغرافیایی، توافق نامه های اقتصادی، همکاری های نظامی و فرهنگی و غیره هستند.

جدول (۲) - عوامل کلیدی

ابعاد	عوامل کلیدی
جغرافیایی	ژئوپلیتیک
	موقعیت جغرافیایی
	موقعیت ژئواستراتژیک
	موقعیت بندری و دسترسی به خلیج فارس، دریای عمان و اقیانوس هند
	موقعیت گذرگاهی ایران
اقتصادی	ژئواکونومی
	توافق نامه های اقتصادی
	اتحادیه اقتصادی اوراسیا
	منطقه آزاد چابهار
	منطقه آزاد انزلی
	همکاری های نظامی - دفاعی

امنیتی	حل و فصل منازعات مرزی در حوزه دریای خزر (پایبندی به رژیم حقوقی دریای خزر)
	مشارکت در زمینه استقرار صلح در منطقه و حل و فصل منازعات فرامنطقه‌ای (بحران اوکراین و سوریه)
علمی -	ژئوکالچر
فرهنگی	توسعه گردشگری
	تاریخ ، فرهنگ و هویت مشترک

منبع: (یافته‌های محقق)

گام سوم: شناسایی پیشران‌های کلیدی

با استفاده از نرم‌افزار MICMAC، ۳۰ متغیر به عنوان عوامل مؤثر بر آینده منطقه‌گرایی ایران شناسایی و تحلیل شدند. این تحلیل نشان‌دهنده درجه پرشدگی ۹۶.۶۶ درصد و وجود ۸۷۰ رابطه قابل ارزیابی بود. تعداد تکرار تعامل متغیرها برهم ۲ بار در نظر گرفته شده است و درجه پرشدگی ماتریس ۹۶.۶۶ درصد است و پراکندگی متغیرهای مؤثر بر موضوع را نشان می‌دهد. از مجموع ۸۷۰ رابطه قابل ارزیابی در این ماتریس، ۳۰ رابطه عدد صفر، ۲۶ رابطه عدد یک، ۷۹۲ رابطه عدد دو و ۵۲ رابطه عدد سه بوده است. در ادامه جهت تحلیل کلی محیط سیستم و در نهایت جهت شناسایی پیشرانها، عوامل کلیدی مؤثر به بررسی پلان تاثیرگذاری و تاثیرپذیری متغیرها و همچنین به بررسی رتبه‌بندی و میزان جابجایی متغیرها پرداخته شده است.

جدول (۳) - تحلیل اولیه داده‌های ماتریس اثرات متقاطع

شاخص	مقدار
ابعاد ماتریس	۳۰
تعداد تکرار	۲
تعداد صفرها	۳۰
تعداد یک	۲۶
تعداد دو	۷۹۲
تعداد سه	۵۲
جمع	۸۷۰
درجه پرشدگی	۹۶.۶۶

منبع: (یافته‌های محقق)

وضعیت ناپایدار سیستم نشان‌دهنده پیچیدگی روابط متغیرهاست. متغیرها دارای تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم هستند که شناسایی عوامل کلیدی را دشوار می‌کند. این عوامل به دسته‌های مختلفی مانند متغیرهای تأثیرگذار، دوجبهی و تأثیرپذیر تقسیم می‌شوند، که برای تحلیل دقیق‌تر وضعیت آینده منطقه‌گرایی ایران نیاز است.

ارزیابی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم

جهت تحلیل تأثیرات مستقیم متغیرها، هر کدام از روابط متغیرها توسط نرم‌افزار MICMAC سنجیده می‌شود. با توجه به جدول زیر، میزان و درجه تأثیرات مستقیم و متغیرها بر همدیگر بدست آمده می‌آید. به دلیل اینکه شیوه توزیع و پراکنش متغیرهای مؤثر بر منطقه‌گرایی ایران بر پایه‌ی ژئوآکونومیک تعاملی در منطقه اوراسیا در صفحه

پراکندگی، حاکی از ناپایداری سیستم می باشد، پس بنابراین، ۵ دسته متغیر (متغیرهای تأثیرگذار، متغیرهای دوجهی، متغیرهای تنظیمی، متغیرهای تأثیرپذیر، متغیرهای مستقل) قابل شناسایی هستند.

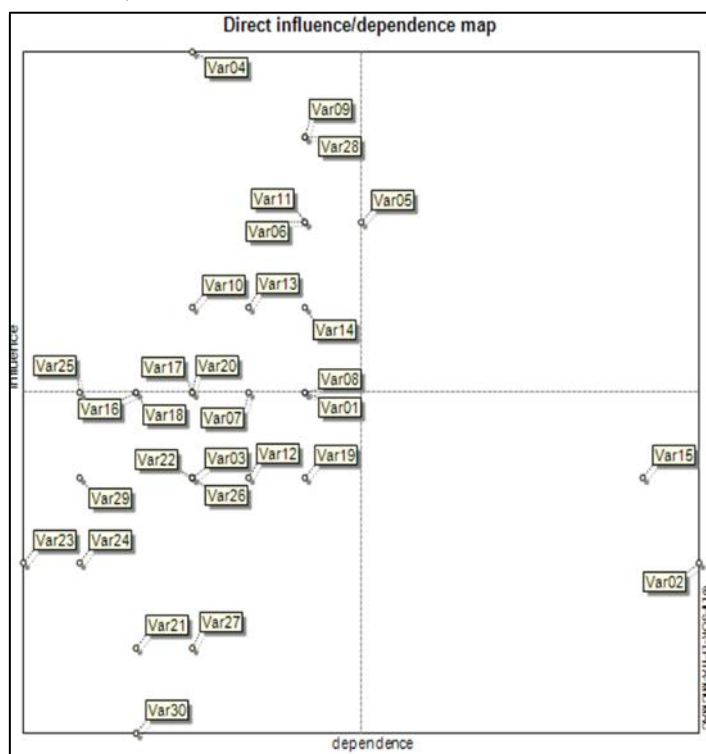
جدول (۴) - میزان تأثیرات مستقیم متغیرها بر یکدیگر

ردیف	متغیر	میزان گذاری	تأثیر - میزان پذیری	تأثیر -
۱	ژئوپلیتیک	۵۹	۶۰	
۲	ژئواکونومی	۵۷	۶۷	
۳	ژئوکالچر	۵۸	۵۸	
۴	موقعیت جغرافیایی	۶۳	۵۸	
۲۳	مشارکت در زمینه استقرار صلح در منطقه و حل و فصل منازعات فرامنطقه‌ای (بحران اوکراین و سوریه)	۵۷	۵۵	
۲۴	همکاری‌های امنیتی در زمینه مشکلات و مسائل امنیتی و یا قاچاق مواد مخدر، انسان .	۵۷	۵۶	
۲۵	موقعیت مناسب جهت کشت فراسرزیمینی در حوزه اوراسیا	۵۹	۵۶	
۲۷	همکاری در حوزه محیط زیست و هیدروپلیتیک	۵۶	۵۸	
۲۸	تسهیل روادید برای رفت آمد بازرگانان و فعالان اقتصادی	۶۲	۶۰	
۲۹	تبادلات ارزی بر مبنای ارز کشورهای منطقه	۵۸	۵۶	
۳۰	همکاری‌های علمی مشترک بین دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی کشورهای منطقه	۵۵	۵۷	
	جمع کل	۱۷۶۶	۱۷۶۶	

منبع: (یافته‌های محقق)

مجموع سطرها اثر گذاری و مجموع ستون‌ها تأثیر پذیری را نشان می دهد، ستون‌های خالص میزان تأثیرگذاری خالص را نشان می دهد. بیشترین و کمترین تأثیرگذاری به ترتیب برای موقعیت جغرافیایی و همکاری‌های علمی مشترک بین دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی کشورهای منطقه و در مقابل بیشترین و کمترین تأثیر پذیری ژئواکونومی و مشارکت در زمینه استقرار صلح در منطقه و حل و فصل منازعات فرامنطقه‌ای (بحران اوکراین و سوریه) باشد. طبقه بندی امتیازات نشان می دهد ۱۰ عامل (موقعیت جغرافیایی، موقعیت گذرگاهی ایران، تسهیل روادید برای رفت آمد بازرگانان و فعالان اقتصادی، توافق نامه‌های اقتصادی، اتحادیه اقتصادی اوراسیا، منطقه آزاد چابهار، نقش استراتژیک ایران در کریدور شمال جنوب، سازمان همکاری شانگ-های، خطوط حمل نقل هوایی، دریایی، ریلی و جاده‌ای و ژئوپلیتیک) دارای تأثیرگذاری بوده اند.

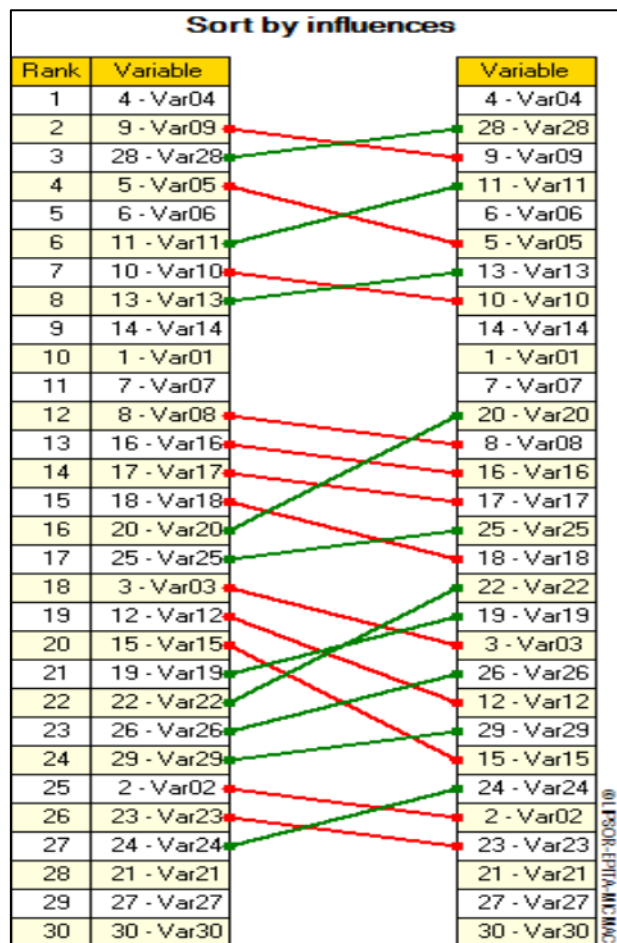
شکل (۲) - تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم

رتبه بندی تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها

با توجه به اعداد پرسشنامه که به صورت ماتریس تکمیل شده است. نرم افزار رابطه آن‌ها را محاسبه کرده و در نهایت برای هر عامل یک امتیاز عددی در نظر می‌گیرد. بر این اساس تأثیرگذاری و تأثیرپذیری به صورت مستقیم و غیرمستقیم رتبه بندی شده است. که در این حالت عواملی که بیشترین امتیاز را کسب کنند میزان تأثیرگذاری بیشتر و تأثیرپذیری آن‌ها نیز کمتر است. بر این اساس متغیرهای ژئوپلیتیک، ژئوآکونومی، توافقنامه‌های اقتصادی، اتحادیه اقتصادی اوراسیا، موقعیت بندری و دسترسی به خلیج فارس، دریای عمان و اقیانوس هند، موقعیت گذرگاهی ایران، منطقه آزاد چابهار، خطوط حمل و نقل هوایی، دریایی، ریلی و جاده‌ای، توسعه گردشگری، صادرات و واردات کالاهای غیر نفتی، ده متغیر با بالاترین تأثیرگذاری مستقیم هستند. همین‌طور ژئوپلیتیک، موقعیت جغرافیایی، توافقنامه‌های اقتصادی، اتحادیه اقتصادی اوراسیا، موقعیت گذرگاهی ایران، نقش استراتژیک ایران در کریدور شمال جنوب، منطقه آزاد چابهار، سازمان همکاری‌های شانگهای، خطوط حمل و نقل هوایی، دریایی، ریلی و جاده‌ای، تسهیل روادید برای رفت آمد بازرگانان و فعالان اقتصادی، ده متغیر با بالاترین میزان تأثیرپذیری هستند. همچنین مدیریت مدام و موثر، حکمرانی خوب، نقش شهر در اقتصاد ملی، ساختار قدرت، ارتباطات و زیرساخت‌ها، شیوه‌ی ارائه‌ی خدمات، میزان سرمایه، مشارکت و همبستگی، دارایی‌های درون‌مکانی و خلاقیت و سرمایه‌گذاری به عنوان ده متغیر با بالاترین تأثیرگذاری غیرمستقیم را می‌توان بیان کرد. در مقابل تصویر ذهنی گردشگران، رویدادهای برجسته، رشد گردشگری، فضای کسب و کار، بازاریابی، نقش شهر در بین‌الملل، نقش شهر در اقتصاد ملی، دارایی‌های درون‌مکانی، جذابیت سرمایه‌گذاری و تخصص‌گرایی در تولید ده متغیر با بالاترین تأثیرپذیری غیرمستقیم هستند. در شکل زیر عوامل منطقه‌گرایی ایران بر پایه‌ی ژئوآکونومیک تعاملی در منطقه اوراسیا به بر اساس تأثیرپذیری و تأثیرگذاری به صورت مستقیم و غیرمستقیم نشان داده شده است.

شکل (۳) - جابجایی متغیرهای تاثیرگذار و تاثیرپذیر

در اینجا و براساس این شکل می‌توان میزان جا به جایی متغیرها را مشاهده کرد. خطوط قرمز نشان دهنده‌ی نزول رتبه‌ی متغیرهای مستقیم در رتبه‌بندی غیر مستقیم و خطوط سبز رنگ برعکس می‌باشد. بررسی رتبه‌ی متغیرهای تاثیرگذار نشان می‌دهد رتبه‌ی ۲۱ متغیر تغییر کرده است. ژئوپلیتیک، موقعیت جغرافیایی، اتحادیه اقتصادی اوراسیا، موقعیت ژئواستراتژیک، نقش استراتژیک ایران در کریدور شمال جنوب، تاریخ، فرهنگ و هویت مشترک، تعداد و تراکم جمعیت کشورهای منطقه، همکاری‌های امنیتی در زمینه مشکلات و مسائل امنیتی و یا قاچاق مواد مخدر، انسان و...، موقعیت مناسب جهت کشت فراسرزمینی در حوزه اوراسیا نزولی داشته است. همینطور موقعیت بندری و دسترسی به خلیج فارس، دریای عمان و اقیانوس هند، موقعیت گذرگاهی ایران، منطقه آزاد چابهار، منطقه آزاد انزلی، خطوط حمل نقل هوایی، دریایی، ریلی و جاده‌ای، همکاری‌ها در زمینه صنعت و فن آوری (صنعت هسته‌ای و فن آوری‌های فضایی)، صادرات و واردات کالاهای غیر نفتی، وجود ذخایر نفت و گاز و توسعه خطوط انتقال انرژی، همکاری در حوزه محیط زیست و هیدروپلیتیک، تسهیل روایید برای رفت آمد بازرگانان و فعالان اقتصادی، تبادلات ارزی بر مبنای ارز کشورهای منطقه، همکاری‌های علمی مشترک بین دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی کشورهای منطقه با ارتقای رتبه در تاثیرات غیر مستقیم همراه بوده است.

موقعیت و وضعیت عوامل موثر در منطقه‌گرایی ایران بر پایه‌ی ژئواکونومیک تعاملی در منطقه اوراسیا در نمودار

بررسی وضعیت عوامل دخیل در منطقه گرایی ایران بر پایه ی ژئواکونومیک تعاملی در منطقه اوراسیا و به تحلیل کلی سیستم پرداخته شد. طبق مباحث پیشین، ۳۰ عامل شناسایی شد و تأثیرات آنها برهم سنجیده شد. و نهایتاً ۱۰ عامل به عنوان پیشران های کلیدی استخراج شد که همه این ۱۰ عامل در هر دو روش مستقیم و غیرمستقیم تکرار شدند. عوامل کلیدی با توجه به ترتیب و نشان به شرح جدول زیر می باشند:

جدول (۵) - اسامی پیشران ها

رتبه	پیشران	کد متغیر
۱	موقعیت جغرافیایی	۴
۲	موقعیت گذرگاهی ایران	۹
۳	تسهیل روادید برای رفت آمد بازرگانان و فعالان اقتصادی	۲۸
۴	توافق نامه های اقتصادی	۵
۵	اتحادیه اقتصادی اوراسیا	۶
۶	منطقه آزاد چابهار	۱۱
۷	نقش استراتژیک ایران در کریدور شمال جنوب	۱۰
۸	سازمان همکاری شانگهای	۱۳
۹	خطوط حمل نقل هوایی، دریایی، ریلی و جاده ای	۱۴
۱۰	ژئوپلیتیک	۱

منبع: (یافته های محقق)

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود، در کل عوامل و پیشران های کلیدی مؤثر بر منطقه گرایی ایران در اوراسیا به ترتیب شامل عواملی چون موقعیت جغرافیایی، موقعیت گذرگاهی ایران، تسهیل روادید برای رفت آمد بازرگانان و فعالان اقتصادی، توافقنامه های اقتصادی، اتحادیه اقتصادی اوراسیا، منطقه آزاد چابهار، نقش استراتژیک ایران در کریدور شمال جنوب، سازمان همکاری شانگهای، خطوط حمل نقل هوایی، دریایی، ریلی و جاده ای، ژئوپلیتیک می باشند.

نتیجه گیری و پیشنهادات

با توجه به نتایج حاصل از یافته های پژوهش، در مرحله انتخاب منطقه سناریوها، وضعیت هر یک از نیروهای پیشران در آینده مشخص گردید و بر اساس آن سه سناریو تعریف شد: سناریوی اول (منفی) که شامل عدم بهره برداری مؤثر از منابع و ظرفیت ها است، سناریوی دوم (فعلی) که وضعیت موجود و معاصر را منعکس می کند، و سناریوی سوم (ایده آل) که به بهره برداری بهینه و موفق از ظرفیت ها و موقعیت ها اشاره دارد. در این راستا، دو جدول به تفکیک وضعیت نیروهای پیشران و عوامل کلیدی در هر یک از سناریوها ارائه می شود. جدول اول نشان می دهد که در سناریوی منفی، ایران با مشکلات جدی در تعاملات اقتصادی و سیاسی مواجه خواهد شد، در حالی که در سناریوی ایده آل، تحولات مثبت و توسعه همکاری ها مشاهده می شود.

جدول (۶). وضعیت نیروهای پیشران در سه سناریو متفاوت

متغیرها	سناریوی اول	سناریوی دوم	سناریوی سوم
موقعیت جغرافیایی	عدم استفاده مناسب از موقعیت جغرافیایی	استفاده موقعیت جغرافیایی به صورت فعلی	استفاده مناسب و بهینه از موقعیت جغرافیایی
موقعیت گذرگاهی ایران	مسدود شدن موقعیت گذرگاهی ایران	استفاده کم از موقعیت گذرگاهی ایران	موقعیت گذرگاهی ایران به عنوان یک مسیر دائمی برای تجارت کالا
تسهیل روادید برای رفت آمد بازرگانان و فعالان اقتصادی	عدم تسهیل روادید	صدور روادید به صورت فعلی	تسهیل روادید و ایجاد شرایط ویژه برای رفت آمد بازرگانان و فعالان اقتصادی
توافق نامه های اقتصادی	نبود توافق نامه های اقتصادی	توافق نامه های اقتصادی به صوت محدود	تعدد توافق نامه های اقتصادی
اتحادیه اقتصادی اوراسیا	منفعل بودن اتحادیه اقتصادی اوراسیا	روند فعلی اتحادیه اقتصادی اوراسیا	توسعه و ارتقاء اتحادیه اقتصادی اوراسیا
منطقه آزاد چابهار	عدم استفاده تجاری مناسب از منطقه آزاد چابهار	استفاده از منطقه آزاد چابهار با شرایط فعلی	توسعه و رونق منطقه آزاد چابهار
نقش استراتژیک ایران در کریدور شمال جنوب	عدم حضور ایران در کریدور شمال جنوب	حضور ایران در کریدور شمال جنوب با وضعیت فعلی	حضور پر رنگ و ویژه ایران در کریدور شمال جنوب
ژئوپلیتیک	تنزل جایگاه ژئوپلیتیک	جایگاه ژئوپلیتیک به صورت فعلی	ارتقاء جایگاه ژئوپلیتیک

منبع: (یافته های محقق)

در نهایت، برای تحلیل نهایی، یک ماتریس احتمال وقوع سناریوها طراحی شده و نظرات ۳۰ نفر از کارشناسان در این زمینه مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که در سناریوی اول، ۲ نفر احتمال وقوع «خیلی زیاد»، ۳ نفر «زیاد»، و ۱۵ نفر «کم» پیش‌بینی کرده‌اند. در سناریوی دوم، ۳ نفر «خیلی زیاد»، ۱۰ نفر «زیاد»، و ۱۲ نفر «متوسط» را ارزیابی کرده‌اند، در حالی که در سناریوی سوم، ۳ نفر «خیلی زیاد»، ۷ نفر «زیاد»، و ۱۵ نفر «کم» احتمال وقوع آن را داده‌اند. این نتایج نمایانگر دیدگاه‌های مختلف کارشناسان درباره آینده روابط ایران با کشورهای اوراسیا است. برای تحلیل نهایی نتیجه‌گیری سناریو یک ماتریس طراحی شد از خیلی زیاد تا خیلی کم احتمال وقوع سناریوها را مورد بررسی قرار دهد. این ماتریس نیز در اختیار ۳۰ نفری که به ماتریس متقاطع اولی پاسخ داده بودند قرار داده شده و نتایج به این شرح ذیل می‌باشد.

احتمال وقوع سناریو	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
سناریوی اول					
سناریوی دوم					
سناریوی سوم					

منبع: (یافته های محقق)

در خصوص سناریوی اول احتمال وقوع خیلی زیاد ۲ نفر، زیاد ۳ نفر، متوسط ۵ نفر، ۱۵ نفر احتمال وقوع کم و ۵ نفر خیلی کم را می دادند.

در خصوص سناریوی دوم نیز ۳ نفر خیلی زیاد، ۱۰ نفر زیاد، ۱۲ نفر متوسط، ۵ نفر کم و احتمال خیلی کم وجود نداشت.

در خصوص احتمال وقوع سناریوی سوم ۳ نفر خیلی زیاد، ۷ نفر زیاد، ۵ نفر متوسط و ۱۵ نفر کم احتمال می دادند که این سناریو به وقوع بپیوندد.

بر اساس تحلیل های ارائه شده، پیشنهادات کاربردی به شرح زیر است:

ایران باید تلاش کند تا روابط اقتصادی خود را با کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا گسترش دهد. این شامل امضای توافقنامه های اقتصادی جدید و تقویت همکاری های تجاری در زمینه های مختلف، به ویژه در حوزه های انرژی و زیرساخت های حمل و نقل است. با توجه به پتانسیل های بندر انزلی به عنوان یک کانون تجاری و ترانزیتی در منطقه اوراسیا، پیشنهاد می شود که ایران بر روی توسعه زیرساخت های بندر انزلی به عنوان یک مرکز لجستیکی و تجاری تمرکز کند. این شامل بهبود امکانات بندری، ایجاد انبارهای مدرن، و تسهیل فرآیندهای گمرکی برای کاهش زمان و هزینه های حمل و نقل است. همچنین، برگزاری نمایشگاه ها و کنفرانس های بین المللی در بندر انزلی می تواند به جذب سرمایه گذاران و بازرگانان خارجی کمک کند و روابط تجاری با کشورهای حوزه قفقاز و آسیای مرکزی را تقویت نماید. ایجاد توافقات دوجانبه با کشورهای همسایه برای تسهیل تبادلات تجاری و افزایش ظرفیت های حمل و نقل می تواند به رونق اقتصادی بندر انزلی و در نهایت به همگرایی منطقه ای کمک کند. ایران باید به دنبال حل و فصل منازعات مرزی و مسائل امنیتی در منطقه باشد. همکاری با کشورهای همسایه در زمینه های امنیتی و نظامی می تواند به ثبات و امنیت منطقه کمک کند و زمینه را برای گسترش روابط اقتصادی فراهم کند. این پیشنهادات می توانند به بهبود وضعیت منطقه گرایی ایران بر پایه ی ژئواکونومی تعاملی در منطقه اوراسیا کمک کنند و فرصت های جدیدی برای توسعه اقتصادی و همکاری های بین المللی ایجاد نمایند.

منبع

۱. حاجیانی، ا. (۱۳۸۸). جامعه شناسی هویت ایرانی. پژوهشکده تحقیقات استراتژیک.
۲. زین العابدین، ی. (۱۳۹۶). ژئوپولیتیک: ایده و کاربرد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت.
۳. قوام، ع. (۱۳۸۹). روابط بین الملل: نظریه ها و رویکردها (چاپ اول). انتشارات سمت.
۴. مجتهدزاده، پ. (۱۳۸۱). جغرافیای سیاسی و سیاست جغرافیایی. انتشارات سمت.
۵. ویسی، ه. (۱۳۹۶). جغرافیای منطقه خلیج فارس. انجمن ژئوپولیتیک ایران.

۶. امیراحمدیان، ب. (۱۳۸۳). جغرافیای اوراسیا. فرهنگ اندیشه، ۳(۹)، ۱۹-۵۲.
۷. پیشگاهی فرد، ز.، واثق، م.، و زمانی، م. (۱۳۹۹). تبیین رهیافت‌های منطقه‌گرایی. فصلنامه علمی-پژوهشی شیعه‌شناسی، ۴۹(۱)، ۲۷۶.
۸. نوری، ع. (۱۳۹۸). ایران، روسیه و همگرایی اوراسیایی؛ منافع منطقه‌گرایی فعال. مطالعات اوراسیای مرکزی، ۱۱(۱)، ۲۳۵-۲۵۲.
9. Baru, S. (2012). Geo-economics and strategy. *Survival*, 54(3), 47-58.
<https://doi.org/10.1080/00396338.2012.690978>
10. Copeland, D. C. (1999). Economic interdependence and war: A theory of trade expectations. *International Security*, 20(4), 5-41.
11. Kacowicz, A. M. (1998). Regionalization, globalization and nationalism: Convergent, divergent or overlapping? (Working Paper No. 262). [Publisher information missing].
12. Solen, K. S. (2012). *Geoeconomics*. Bookboon.
13. Tusi, K. N. (1981). *Akhlaq-i Nasiri (Nasirean Ethics)* (M. Minavi & A. Heidari, Eds.). Kharazmi Publishing Company. (Original work in Persian)